

BACHELOROPPGAVE

Forebyggende Barnevern

Hvordan kan omsorgssvikt forebygges tidligst mulig slik at barn får en god og trygg oppvekst?

av

Kandidatnummer: 69
Elin Bye Duhrmann

Preventive Child Protection Services

How to prevent child neglect as early as possible in order to create a good and safe childhood?

Barnevern

BSV5 – 300

Mai 2016



Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Kandidatnummer: 69

Elin Bye Duhrmann

JA X NEI

Innhold

1.0 Innledning.....	2
1.2 Problemstilling og avgrensninger	3
2.0 Metode.....	4
2.1 Kildekritikk.....	5
3.0 Litteraturgjennomgang	6
4.0 Begrep og perspektiv rundt barns oppvekstsvilkår	7
4.1 Omsorgssvikt.....	7
4.2 Hva er god og trygg oppvekst?.....	8
4.2.1 Tilknytning og Samspill.....	8
4.3. Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid	9
5.0 Forebygging	9
5.1 International Child Development Programme (ICDP).....	10
5.1.1 Effekten av ICDP.....	11
5.2 Circle of Security (COS)	12
5.2.1 Effekten av COS	12
5.3 Mor-barn-samspill	13
6.0 Diskusjon.....	13
6.1 Hvor tidlig kan en forebygge og hvilken betydning kan det ha?.....	14
6.1.1 utfordringer	15
6.2 Foreldreveiledning som universell forebyggende tiltak	16
6.2.1 For ensidig fokus på samspill og tilknytning?	18
6.3 Forebyggende barnevern = tverretatlig samarbeid.	18
6.3.1 Familievern, Barnehage, Helsestasjon og Barneverntjeneste	19
6.3.2 Stigma knyttet til barnevernstjenesten.	20
6.3.3 utfordringer ved tverretatlig samarbeid.....	21
7.0 Avslutning	22
8.0 Litteraturliste	24

1.0 Innledning

Temaet for denne oppgaven er forebyggende barnevern. Det er mange faktorer som spiller inn på barns oppvekst og utvikling og dermed har forebygging av barns og unges oppvekstmiljø mange mål. Det kan være blant annet å styrke barnets psykososiale utvikling og psykiske helse, hindre utvikling av atferdsvansker og kriminalitet, styrke familiene og skape utviklingsstøttende miljø der barna ferdes i sin hverdag. Forebygging innebærer å hindre at problemer oppstår, hindre forverring og redusere problemer som allerede er til stede (Bunkholdt & Sandbæk, 2008, s. 150).

Ansvar for det forebyggende arbeidet for å tilrettelegge gode oppvekstvilkår for barn og unge ligger på flere etater og dermed er et godt samarbeid vesentlig for å lykkes (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, et al., 2013, s. 2; Barne- og familiedepartementet, 2005). Hva er barnevernets bidrag i det forebyggende arbeidet? Ut i fra formålsparagrafen § 1-1 i barnevernloven (1992) skal barnevernet «sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid» og «bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.» Dette kan tolkes slik at barnevernet skal stoppe forhold som er skadelige for barn ved å sette inn tiltak som forbedrer barnets situasjon. Dermed kan barns oppvekstvilkår bli trygge igjen. Hva med å bidra til at barn får en god oppvekst ved å forebygge problemer før de oppstår ved å bidra til trygge oppvekstvilkår?

Barnevernloven har en egen paragraf om barnevernets forebyggende virksomhet. § 3-1 viser til at kommunen skal ha det overordnende ansvaret for forebyggende tiltak ved å ha oversikt over barns oppvekstvilkår og barnevernet skal avdekke problemer som omsorgssvikt så tidlig som mulig for å hindre varig skade (Barnevernloven, 1992). Innenfor lovverkets rammer er det opp til kommunen hvordan det forebyggende arbeidet organiseres og hvordan oppgavene blir fordelt (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 8). I de ulike kommunene kan altså barnevernets bidrag i det forebyggende arbeidet se ulikt ut. Selv om kommunen har hovedansvaret for generell forebygging, kan barnevernet være etaten som har oversikten over barns oppvekstvilkår og komme med forslag til ulike forebyggendetiltak (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 21). Barnevernets primære oppgave er fortsatt å sette inn tiltak der barn lever under forhold som kan være skadelig, og derfor kan forebyggende arbeid før problemer oppstår falle i bakgrunnen. Dermed ønsker jeg å sette fokus på tidlig forebyggende arbeid.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Min problemstilling for oppgaven er:

Hvordan kan omsorgssvikt forebygges tidligst mulig slik at barn får en god og trygg oppvekst?

I følge flere rundskriv og i lovverket som nevnt over, er det i dag et økt fokus på forebygging av barns oppvekstsvilkår. Dermed ønsker jeg å finne mer ut av hvordan dette kan gjøres tidligst mulig, hvilke tiltak som kan egne seg og barnevernets bidrag. Jeg vil da fokusere på forebygging på et universelt nivå, som handler om tiltak, før det oppstår risiko og problemer. I følge Kari Killèn, Trine Klette og Espen Arnevik (2006, s. 694) er det et behov for mer kunnskap og retningslinjer for tidlig forebygging, fordi barnevernet ofte kommer inn etter at barn allerede har store utfordringer.

Samfunnet er blitt en stor del av barnas liv i forhold til barnehage, skole og fritidsordninger. Likevel er familien den mest sentrale arenaen for barnas oppvekst (Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, et al., 2013, s. 5). Det er i familien barn lærer det mest grunnleggende for å få en god utvikling og en trygg identitet som voksen. Forskning om tilknytning og samspill viser hvor betydningsfullt det er for utviklingen av barnets virkelighetsforståelse og sosiale ferdigheter (Zachrisson, 2012). Det legges også vekt på forståelsen av at det beste for barn er å vokse opp med sine foreldre. Dette kalles for det biologiske prinsipp. Hovedansvaret for barna skal dermed ligge på foreldrene (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 21). Jeg ønsker å fokusere på forebyggende tiltak som retter seg mot å styrke familien og foreldreskapet.

I dag er familiene sammensatt på flere ulike måter enn før. Konsekvensen av et høyt antall samlivsbrudd fører blant annet til familier sammensatt av ste-foreldre, alene-foreldre, mine og dine barn. I tillegg er det også en økt aksept av samliv mellom samme kjønn. Likevel er fortsatt den mest vanlige familie sammensetningen, mor, far og barn. FNs barnekonvensjon artikkel 9 stadfester at alle barn i utgangspunktet ikke skal bli skilt fra sine foreldre og har rett til å kjenne dem (Barnekonvensjonen, 1989). Foreldrene vil alltid ville være en mor og en far. Jeg ønsker dermed å ta utgangspunkt i den tradisjonelle familien; mor- far og barn. Fordi tilknytning og samspill er vesentlig fra fødselen av vil jeg sette fokus på familier der barna er mellom 0 – 6 år-gamle.

Ut i fra kunnskapen om tilknytning og samspill, finnes det flere tiltak som er relevante. Jeg vil først og fremst fokusere på et foreldreveiledningsprogram basert på ICDP (International Child Development Programme). Programmet er hovedsakelig et universelt tiltak som fokuserer på samspill mellom omsorgspersoner og barn (Christiansen, 2015, s. 53). Fordi jeg ikke har lært om ICDP på studie, er det derfor interessant for meg å undersøke og lære mer om. Et annet foreldreveiledningsprogram som er verdt å nevne er COS (Circle of Security). Dette programmet baseres på forskning om tilknytning og er derfor relevant innenfor mitt fokus område (Christiansen, 2015, s. 53) .

Andre kjente foreldreveilednings program som kan passe for førskolealderen er PMTO (Parent management training oregon) og DUÅ (De utrolig årene) som fokuserer på å forebygge og forhindre forverring av atferdsproblem hos barn. Ved at disse programmene brukes mer på selektert og indikert nivå, velger jeg å ikke ta de med. Marte Meo veiledning har fellestrekk med ICDP ved fokus på samspill, men er ikke utviklet på grunnlag av spesifikk forskning (Christiansen, 2015, s. 53). Jeg velger også dette programmet vekk grunnet tids og størrelses begrensning på oppgaven. Et annet kurs for foreldre som også er relevant for å legge til rette for gode oppvekstvilkår er samlivskurs for førstegangsførelde. Dette kunne ha vært en hel oppgave for seg. Dermed vil jeg også å ikke ha fokus på det, men vil nevne det som et alternativ.

Videre i oppgaven skal jeg legge frem valg av metode og vise til sentral litteratur som er hoved grunnlaget for oppgaven. Dermed vil jeg redegjøre for noen sentrale begrep og perspektiv jeg har valgt å fokusere på, som omsorgssvikt, tilknytning og samspill, og tverretatlig samarbeid. Deretter vil jeg presentere de ulike forebyggende foreldreveiledningsprogrammene ICDP og COS, og redegjøre for effekten av disse. Jeg vil også kort presentere resultatet av forskningen om *Mor-Barn- Samspill*. Ut i fra forskningslitteraturen vil jeg trekke frem ulike tema for belyse problemstillingen min. Jeg vil drøfte betydningen av tidlig forebygging og utfordringer ved dette, bruken av foreldreveiledning som universell forebygging, og betydningen av og utfordringer ved tverretatlig samarbeid.

2.0 Metode

For å besvare min problemstilling bruker jeg litteraturstudie som metode. Dalland (2012, s. 223) skriver at denne metoden bygger mest på skriftlige kilder som allerede eksisterer. Et

empirisk studie om mitt tema derimot kan bli et for stort og omfattende prosjekt til kunne passe inn i tidsavgrensningen på oppgaven. Jeg ønsker å vite hvordan barnevernet og andre etater i Norge generelt jobber med forebyggende tiltak på et universelt nivå for å forebygge omsorgssvikt. For å finne ut av dette er forskning om ulike hjelpetiltak relevant. Effekten, brukshyppigheten og hvem som får ulike tiltak er av betydning. Om dette finnes det i dag flere relevante forskningsprosjekt. Som nevnt ønsker jeg å ha spesielt fokus på foreldreveiledning basert på ICDP og COS. Forskning om tilknytning og samspill er relevant for å vite noe om hvordan en kan styrke foreldreferdighetene og samspillet slik at barna får en trygg og god oppvekst.

For å finne litteratur begynte jeg med å se i tidligere pensum bøker og følge henvisninger til forskning som kunne være relevant. I mitt søk har jeg i hovedsak vært interessert i litteratur i fra Norge eller Norden, fordi jeg er opptatt av praksis i Norge. Hovedsakelig ønsket jeg også nyere forskning og fagartikler fra de siste 15 årene for å få et godt bilde over hvor fokuset ligger i dag. Søkemotorer og nettsider som jeg har brukt er: scholar.google.no, Oria.no, Scopus.com, Bufdir.no, nb.no. Jeg har brukt flere søkeord i ulike kombinasjoner for å finne litteratur: Forebygging (forebygg*), barnevern, omsorgssvikt, familie, foreldre, foreldreveiledning, universell forebygging, tilknytning og samspill. Jeg har brukt de samme ordene også på engelsk.

2.1 Kildekritikk

For å sikre kildens reliabilitet og validitet har jeg brukt ulike kriterier. Dette handler om kildens pålitelighet og relevans (Dalland, 2012, s. 52). Jeg har valgt artikler som er fagfelle vurdert og forfatterne er personer som er sentrale innenfor feltene barnevern, forebygging og tilknytning, som Øyvind Kvello, Kari Killèn, Karsten Hundeide og Elisabeth Bakke Hansen. Hoveddelen av forskningslitteraturen jeg har valgt ut er blitt utført på oppdrag av Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) og BLD (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet) som øker rapportenes troverdighet, men som også kan gi forskningen en politisk agenda. Det at regjeringen ønsker å sette fokus på tiltak for å styrke oppveksten til barn er positivt i forhold til implementeringen av de ulike tilbudene nasjonalt (Rambøll, 2013, s. 17). Disse rapportene er metaanalyser som gir en oversikt over flere studier om barnevernets hjelpetiltak og foreldreveiledningsprogram. Dette er positivt i forhold til å få en god oversikt over resultat av flere studier samtidig. Noe som reduserer tidsbruk på å selv søke opp og få innsikt over alle de ulike studiene. En negativ side ved metastudier er at

det er en fare for at fremstillingen kan avvike noe fra originalstudiet. Litteraturens relevans blir vist til i neste del.

3.0 Litteraturgjennomgang

Robuste samliv - Forskningsoppdrag om kunnskaps status og evalueringsverktøy av foreldrestøttende tiltak i norden. Dette er en sluttrapport for prosjektet «robuste samliv» som ble gjennomført i 2013 av Rambøll i samarbeid med Øyvind Kvello. Oppdragsgiver var Bufdir. Rambøll er et internasjonalt konsulent firma som regjeringen bruker for å utføre ulike utredninger (Rambøll, u.å.). Et av målene til prosjektet er å kartlegge kunnskapsstatus om effekten av ulike foreldre-støttende tiltak som finnes i Norden. Mange slike tiltak fokuserer på atferdsvansker, men programmet ICDP skiller seg ut ved å rette seg mot generelt alle omsorgspersoner. Denne forskningsrapporten er interessant for min problemstilling, fordi jeg ønsker å fokusere på foreldreveiledende tiltak som kan brukes som universell forebygging rettet mot familielivet som kan brukes tidligst mulig.

Rapporten *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak* formidler bred kunnskap om barnevernets hjelpetiltak (Christiansen, et al., 2015). Oppdragsgiver også i dette tilfelle er Bufdir. Rapporten inneholder en litteraturstudie og en nærstudie som innebærer spørreundersøkelse og intervju av foreldre og veiledere. Prosjektets hovedmål er «å øke kunnskapen om barnevernets mest brukte hjelpetiltak når det gjelder målgrupper, formål, innhold og utbytte, og om mulige sammenhenger mellom disse» (Christiansen, et al., 2015, s. 7). Som en del av dette prosjektet ble en egen rapport om virkningen av de ulike hjelpetiltakene skrevet; *Hjelpetiltak i barnevernet-en kunnskapsstatus* av Christiansen. Dette ble gjort ved innsamling og analyse av flere studier om de ulike tiltakene. Det som er relevant for min oppgave er blant annet temaene om råd og veiledning som inkluderer spesifikke foreldreveiledende program som COS og ICDP.

Evaluation of the parental guidance programme based on the international child development program. På oppdrag av BLD ble denne studien (2011) gjort av et team ledet av professor Lorraine Sherr, der blant annet Karsten Hundeide var med. Målene for evalueringen var blant annet å finne ut effekten for foreldrene, på samspillet mellom foreldrene og barna, på barnas utvikling og langtidseffekten. Hovedfokuset er foreldre av den generelle befolkningen, som ikke har spesifikke behov eller er i en risiko situasjon. Ut i fra denne studien ble det senere gitt ut 2 artikler som presenterte mer utvidede funn av noen av samme forfatterne; *Evaluation*

of the international child development programme (ICDP) as a community-wide parenting programme i 2013 og *The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme* i 2014.

Tidlig mor-barn- samspill i norske familier. Denne undersøkelsen (2006) ble utført av Kari Killèn, Trine Klett og Espen Arnevik. Den handler om ulike samspillsformer og hvilke konsekvenser disse har for barnets utvikling. Ved hjelp av et analyse verktøy, Care-index, ble samspillstyper kategorisert ved 3-5 minutters video opptak av foreldre og barn. Her blir det brukt et poeng system som deler samspillsformer inn i ulike kategorier. Utvalget som var med i studien kom både fra områder med lav og høye sosioøkonomisk belastninger. Denne studien er interessant når man ser nærmere på sammenhenger mellom barns atferd og omsorgspersoners atferd og samspillet dem imellom.

4.0 Begrep og perspektiv rundt barns oppvekstvilkår

Her vil jeg legge frem sentrale begrep og teorier som vil gi en ramme for drøftingen jeg skal ta for meg. Begrepet omsorgssvikt kan forstås på ulike måter og det er flere definisjoner på hva som er kriterier for en god og trygg oppvekst. Jeg vil dermed kort redegjøre for definisjonen på omsorgssvikt og faktorer jeg velger å fokusere på som er vesentlige for gode oppvekstvilkår.

4.1 Omsorgssvikt

I følge NOU 1982:26 (s. 8) blir omsorgssvikt definert som fire ulike former for mishandling; fysisk og psykisk mishandling som kan begge bli påført passivt og aktivt. Fysisk aktiv mishandling innebærer å påføre barnet skader på kroppen ved for eksempel slag eller risting. Den passive varianten, vanskjøtsel, er at barnet ikke får dekket sine fysiske behov som hygiene og mat, og blir ikke beskyttet mot farer. Psykisk mishandling er litt vanskeligere å definere. Direkte latterliggjøring og nedvurdering av barnets evner og verdi er en del av aktiv psykisk mishandling. Her vil passiv form være en holdning av likegyldighet ved blant annet å unnlate å gi barnet oppmerksomhet og stimulering. Barn trenger å bli sett og hørt for å oppleve seg anerkjent, elsket og verdifull. Egeland (2009, sitert i Killèn 2000, s. 49) har funn som viser at alvorlig mangler ved den følelsesmessig omsorgen tidlig i barnets liv, er den verste typen for omsorgssvikt. Når barn i sin grunnleggende utvikling i spedbarnsalderen etablerer en forståelse av å ikke være av betydning, kan det få flere negative konsekvenser for

den psykososiale utvikling. I neste del vil jeg utdype innholdet og betydningen av utviklingen av barns virkelighetsforståelse gjennom teori om tilknytning.

4.2 Hva er god og trygg oppvekst?

Det er mange komponenter som utgjør om en oppvekst er god og trygg. Det er også mange diskusjoner om hvordan en måler om oppveksten er god nok. Dette er en av barnevernets utfordringer ved vurdering av barns omsorgssituasjon. Alle forhold som påvirker foreldrenes og barnets situasjon må vurderes for å finne ut om situasjonen er god nok, og mot hvilke områder det trengs å settes i gang tiltak (Bunkholdt & Sandbæk, 2008, s. 105). Ut i fra forskning er det noen element som er grunnleggende for at barn skal få en god utvikling og noen faktorer som gir gode, trygge rammer. Jeg vil presentere de elementene som jeg har valgt å fokusere på; tilknytning, samspill.

4.2.1 Tilknytning og Samspill

Barn er født som sosiale individ (Killèn, 2000, s. 20). Det er vist at barn begynner sin læring og utvikling gjennom sosialt samspill med foreldrene sine fra fødselen av. Her læres det grunnleggende for virkelighetsforståelsen og den psykososiale utviklingen. Helt i fra begynnelsen av utvikles barns selvoppfatning og mentaliseringsevne (Håkonsen, 2009, ss. 38-39). Mentalisering handler om å forstå seg selv og andre. Barna lærer at foreldrene er til å stole på ved at foreldrene imøtekommer barnet når det gir signaler om ulike behov. Gjennom slikt samspill skapes det et godt grunnlag for et system av forventninger og handlingsrepertoar (Zachrisson, 2012, s. 286). I følge Zachrisson kalles dette arbeidsmodeller. Barn er avhengig av kommunikasjon og samspill med foreldrene for å kunne kjenne seg trygge og utvikle seg. Det trengs med andre ord et godt samspillsmønster mellom barn og omsorgspersoner for at barn skal kunne utvikle en trygg tilknytning. Killèn (2000, s. 19) skriver at god tilknytning gjør en rustet til å møte utfordringer og livets vanskeligheter som er uunngåelig. Tilknytningens og samspillet betydning mellom foreldre og spedbarn gjør dette til vesentlige perspektiv å fokusere på i tidlig forebyggende arbeid.

En forutsetning for god tilknytning er foreldres sensitivitet ovenfor barnets signaler og gode foreldre ferdigheter. Foreldreveiledning kan styrke foreldrenes egenskaper og samspillet mellom dem og barna. I slike tiltak er barnet i hovedfokus. Det er flere faktorer som påvirker

foreldrenes kapasitet og omsorgsferdigheter, som jeg ikke har mulighet til å komme inn på i denne oppgaven, men som likevel ikke må oversees.

4.3. Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid

I de ulike forskningsrapportene, artiklene og fagbøkene om forebyggende arbeid som jeg har lest i prosessen med å skrive denne oppgaven, poengteres betydningen av tverrfaglig samarbeid. I rapporten *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak* står det at et slikt «samarbeid er et stadig tilbakevendende tema i arbeidet med barn og unge» (Christiansen, et al., 2015, s. 143). Det er dermed et viktig perspektiv også innen tidlig forebygging av barns oppvekstvilkår. Definisjonen på tverrfaglighet er når ulike yrkesgrupper med ulike faglig bakgrunn samarbeider får å nå felles mål (Glavin & Erdal, 2013, s. 25). I følge Glavin & Erdal kan begrepet også innebære tverretatlig og tverrsektorielt samarbeid. Jeg vil hovedsakelig bruke begrepet tverretatlig, fordi fokuset blir på samarbeid mellom ulike tjenester og etater. Senere i oppgaven vil jeg på bakgrunn av forsknings- og faglitteratur drøfte betydningen av et slikt samarbeid ved universell forebyggende arbeid.

5.0 Forebygging

Som nevnt i innledningen handler forebygging om å hindre at problemer oppstår og utvikles. Ut i fra rundskrivet *Forebyggende innsats for barn og unge* kan forebygging deles inn i flere nivå; universell, selektiv og indisert (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, et al., 2013, s. 1). Universelle tiltak fungerer som generelt helsefremmende ved at det rettes mot alle i ulike befolkningsgrupper. Selektive tiltak er rettet mot grupper som er kjent for å være i risikozonen og indiserte tiltak rettes mot individer med forhøyet risiko eller som har allerede utviklet problem. Forebygging på alle nivå er viktig. Av flere grunner ønsker jeg å sette fokus på universell forebygging. Det er umulig for familier, foreldre og barn, å unngå vanskeligheter og utfordringer i livet, men det er mulig å legge til rette for best mulig mestring når problemer oppstår. Dette kan gjøres ved å jobbe på et universelt nivå for å hindre at utfordringer i livet fører til omsorgssvikt og tilknytningsskader hos barn.

Ut i fra barnevernsloven 1992 kan man se at det er blitt et økt fokus på tidlig forebygging. Barnevernet har fått et utvidet mandat til å kunne forhindre omsorgssvikt og utvikling av problemer (Christiansen, et al., 2015, s. 243). Dette vises blant annet ved at ifølge barnevernloven § 4-4 er det blitt en lavere terskel for å kunne sette inn hjelpetiltak. Rapporten

Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak viser blant annet at flere i dag enn før, får hjelpetiltak av andre grunner enn omsorgssvikt (Christiansen, et al., 2015, s. 9). Dette kan antyde at flere får hjelp tidlig, før alvorlige problem oppstår.

Rapporten om hjelpetiltak i barnevernet inneholder en nærstudie gjennom spørreundersøkelser og intervju av både foreldre og veiledere (Christiansen, et al., 2015, s. 83). Igjennom spørreundersøkelsen om årsaker til tiltakene mente både foreldre og veiledere at største grunnen var oppdragelses og grensesettingsproblemer. Oppdragelse har mye med samspill og kommunikasjonen mellom foreldre og barn å gjøre. Dette kan sees i sammenheng ved at tiltak under kategorien råd og veiledning til foreldre er mest brukt i dag. Av de 245 barna som var med i nærstudien mottok 84% råd og veiledning i en eller annen form (Christiansen, et al., 2015, s. 75). Av disse fikk 4% PMTO og 4% COS, mens under 1% fikk ICDP. I nasjonalstatistikken fra 2010 vises bare at av disse nevnte programmene fikk 3% PMTO veiledning (Christiansen, et al., 2015, s. 74).

Hjelpetiltakene fra barnevernet er fortsatt hovedsakelig på selektivt og indisert nivå. Jeg vil videre presentere innhold og effekten av de ulike foreldreveiledningstiltakene ICDP og COS som kan brukes som tidlig forebygging og kan tilbys av flere tjenester, inkludert barnevernet. Jeg vil også legge frem resultatet i forskningen om *Mor- barn- samspill*.

5.1 International Child Development Programme (ICDP)

International Child Development Programme er et av flere tiltak som fokuserer på å styrke samspillet mellom foreldre og barn. Det skiller seg derimot fra andre kjente program som det er blitt gjort forskning på ved at det retter seg hovedsakelig mot den generelle befolkningen som ikke har spesifikke problemer (Rambøll, 2013, s. 22). Karsten Hundeide og Henning Rye stod for utviklingen av programmet i 1985 (Sherr, Skar, Clucas, von Tetzchner, & Hundeide, 2011, s. 4). Foreldreveiledningen gis i grupper der det blir tatt opp 3 dialogtyper som er delt inn i åtte temaer for godt samspill. Den emosjonelle dialogen handler om å forstå barnets følelser og hvordan kommunisere positive følelser. I den meningsskapende dialogen hjelper barnet til å forstå det som skjer. Den regulerende dialogen handler om å sette gode rammer som bidrar til at barnet lærer verdier og regler (Sherr, et al., 2011, s. 5). Ut i fra disse temaene får foreldre dele sine erfaringer, reflektere og komme frem til løsninger. Målet er å øke foreldrenes bevissthet om å være sensitiv til barns behov og å skape et utviklingsstøttende samspill. Programmet er blitt utviklet på grunnlag av forskning om tilknytning, samspill og

følelsesregulering (Sherr, et al., 2011, s. 15). Den er også bygget på verdier fra humanismen og vil dermed ta utgangspunkt i ressursene til omsorgspersonene.

Programmet brukes i dag flere land i verden og støttes av FN, WHO og Redd Barna (Sherr, Clucas, Tetschner, Hundeide, & Solheim Skar, 2013, s. 3). Dette tyder på at programmet bygger på generelle faktorer som gjelder for flere familier på tross av ulik kultur. Samtidig kan det også bety at programmet kan tilpasses kulturen i de ulike land der det er nødvendig. I følge forskningsrapporten *Robuste Samliv* (Rambøll, 2013, s. 32) har Bufdir i Norge ansvaret for implimentering av program for foreldreveiledning som inneholder ICDP. Det var et ønske om å kunne gi foreldre et universelt forebyggende tilbud, i tillegg til programmene som hadde atferdsproblemer i fokus. Programmet kan brukes for barn mellom 0-18 år. Det er også utviklet versjoner som er tilpasset grupper som har ulike utfordringer, som foreldre i fengsel, minoritetsfamilier og barn med spesielle behov (Sherr, et al., 2011). I 2011 var det registrert 1773 sertifiserte veiledere og 73 trenere i Norge som bruker ICDP i ulike profesjoner der de jobber med barn og familier (Sherr, et al., 2011, s. 20).

5.1.1 Effekten av ICDP

2007-2010 ble det gjennomført en evalueringsstudie av ICDP som et samarbeid mellom University Collage London og Universitetet i Oslo (Sherr, et al., 2011, s. 26). Det ble utført spørreundersøkelser før og etter deltakelse i programmet og også etter 6 måneder. Noen foreldre, veiledere og ICDP trenere ble intervjuet. I tillegg ble foreldre og barn som deltok i programmet og i fra kontrollgruppen observert gjennom videoopptak. I hovedsak var fokuset på gruppen uten spesifikke problem, men også noen i fra grupper med minoritetsfamilier og foreldre i fengsel var med i evalueringen (Sherr, et al., 2011, s. 27). Målene med studien var blant annet å finne effekten på omsorgsgivere, forholdet mellom dem og barna, barns utvikling og hvor lenge eventuelle positive endringer varte.

Generelt for hovedgruppen uten spesifikke utfordringer ble det vist flere positive funn ved flere områder i familielivet. Foreldrenes tro på seg selv ble styrket, de viste bedre oppdragsstrategier ved økt omsorgsfølelse og å være positivt engasjert i barnet (Sherr, et al., 2011, s. 37). Mestringsfølelsen økte mest for foreldre med lavere utdanning og ble heller lavere for foreldre med høyere utdanning. Foreldrene rapporterte også om mindre konflikter i familien, om mindre ensomhet og positive endringer hos barna. For kontrollgruppen ble det på disse områdene vist enten ingen forandring eller en forverring. På områdene med å hjelpe

barna til å forstå ulike opplevelser og vise dem kjærlighet, ser det ut til å ha vært ingen eller liten endring (Sherr, et al., 2011, s. 42). Analysen og resultatet av langtidseffekten ble publisert i en senere artikkel. Det ble vist en generell fortsatt positiv effekt spesielt på oppdragelses ferdighetene og redusert ensomhetsfølelse til foreldrene (Solheim Skar, Tetzchner, Clucas, & Sherr, 2014). Det ble likevel foreslått ha en form for oppfølging for å holde de positive endringene ved like over lengre tid.

5.2 Circle of Security (COS)

Circle of security er et av de spesifikke programmene som i økende grad blir brukt innen barnevernet. I studien om hjelpetiltak i barnevernet mottok 16% av foreldrene COS veiledning i en eller annen form (Christiansen, et al., 2015, s. 75). Dette tyder på en økende utprøving av programmet uten at det er blitt statlig initiert. Det kan tenkes at det har en sammenheng med økt fokus og forskning på betydningen av tilknytning i barns oppvekst.

Det finnes også flere versjoner av COS som kan brukes både som universell forebygging og som behandling (Christiansen, 2015, s. 59). Det tilbys hovedsakelig i grupper og hensikten er å øke foreldres forståelse og bevissthet om barns tilknytningsatferd, signaler og behov. I likhet med ICDP brukes gruppene til å kunne dele og snakke om sine erfaringer. Det blir også vist videomateriale og en grafisk fremstilling av trygghets sirkelen (Christiansen, 2015, s. 60). Trygghets sirkelen går ut på at barn skal få lære at sine omsorgspersoner er som en trygg havn å komme til (Killèn, 2000, s. 33). Dermed føler barna seg trygge nok til å kunne utforske verden på egen hånd og vite at de får hjelp, støtte og trøst av sine foreldre dersom det er nødvendig.

5.2.1 Effekten av COS

I følge Mercer er det blitt gjort lite forskning på effekten av COS (siteret i Christiansen, 2015, s. 62). Christiansen nevner 3 studier som er blitt gjort i USA med et pre-post design, der to av de ikke hadde en kontrollgruppe. Det ble generelt registrert positiv effekt på økt trygghet hos flere av barna. I nærstudien om hjelpetiltak i barnevernet ble noen foreldre som hadde fått COS veiledning intervjuet (Christiansen, et al., 2015a, s. 130-132). Her kom det frem at veiledningen opplevdes svært strukturert, men at det likevel ble gode samtaler i gruppene som foreldrene fant nyttig. Ut i fra foreldrenes tanker ble det tydelig at det er nødvendig å avklare om det beste for dem er veiledning i gruppe eller individuelt. Noen veiledere som også ble intervjuet, mente at programmet var lagt opp som et lavterskeltilbud, med temaer og samtaler

som passet for de fleste og som ikke virket dømmende (Christiansen, et al., 2015, s. 158). Om tiltakene; råd og veiledning, ble det lagt vekt på at egenskapene til veileder om å skape trygghet og tillit, var vesentlig for at veiledningen skulle oppleves som bra og nyttig.

5.3 Mor-barn-samspill

Denne undersøkelsen ble gjennomført ved korte videopptak av mødre og deres barn. Utvalget som var med i studien kom både fra områder med høye og lave sosioøkonomisk belastninger. Noen mål ved undersøkelsen var å få mer kunnskap om å øke forståelsen av tidlig samspill og ulike typer, for å kunne utvikle differensiert forebyggende arbeid (Killèn, Klette, & Arnevik, 2006, s. 695). Barna i studien ble fulgt i alderen fra 3 måneder til 4 ½ år. Ved hjelp av et komplisert analyse verktøy, Care-index, ble ulike samspillstyper kategorisert ved å analysere samspillet mellom mødre og barna i videosnuttene. Her blir det brukt et poeng system som deler samspillsformer inn i hoved kategoriene «godt nok», «risikosamspill» og «omsorgssvikts samspill» (Killèn, et al., 2006, s. 697). Kriteriene for inndelingen går i fra gjensidig glede over hverandres selskap, til dys synkronisert samspill med passivitet eller kontrollering fra mor, og til fravær av lek og sensitivitet overfor barns behov.

Resultatene viser at kvaliteten på samspillet påvirker tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonene, og er vesentlig for barns velvære. Når mor er sensitiv til barns behov viser barna samarbeidende atferd, mens når mor er mer passiv er barnet også passivt (Killèn, et al., 2006, s. 698). Noen funn viste at mødre med «omsorgssvikts samspill» ikke hadde en bedring, men heller en negativ utvikling til tross for oppfølging (Killèn, et al., 2006, s. 699). De fleste mødre med omsorgssviktende samspill bodde på mødre hjem. Det kom ikke frem om oppfølging innebar et strukturert program eller om det var en generell veiledning om samspill og tilknytning. Det ble også funnet en sammenheng mellom mødrenes sosioøkonomiske og psykososiale situasjon og deres sensitivitet og evne til å vise omsorg.

6.0 Diskusjon

Her vil jeg belyse problemstillingen ved å trekke frem funn og relevante tema i forskningslitteraturen. Min problemstilling er; *Hvordan kan omsorgssvikt forebygges tidligst mulig slik at barn får en god og trygg oppvekst?* Noe jeg vil drøfte her er dermed hvorfor det er viktig å forebygge omsorgssvikt tidlig i barns liv, hvordan dette kan gjøres og utfordringer. Videre vil jeg ta for meg positive og negative sider ved bruken av foreldreveiledende tiltak

som universell forebygging. Tilslutt vil jeg drøfte påstanden om at tverretattlig samarbeid fungerer som forebyggende barnevern, blant annet ved betydningen av flere inngangsporter til universelle forebyggende tiltak.

6.1 Hvor tidlig kan en forebygge og hvilken betydning kan det ha?

Det er mange grunner til at forebygging på et universelt nivå er vesentlig, i tillegg til å jobbe med risiko og behandling. I forhold til at grunnlaget for barns utvikling legges allerede i spedbarnsalderen er det viktig med tidlige tiltak. Ved å styrke oppvekstmiljø legges det til rette for en god utvikling for barna slik at de blir utrustet til å leve et godt liv og møte livets utfordringer. Det er gunstig for samfunnet å ha velfungerende mennesker både sosialt sett og økonomisk. I følge Young viser langtids-studier at tidlig investering i barns liv gir god økonomisk gevinst (sitert i Sherr, et al., 2011, s. 22). Å forebygge tidlig før problemer oppstår, kan på sikt føre til mindre reparasjons arbeid ved at det styrker den generelle folkehelsen (Sherr, et al., 2011, s. 5).

Reparasjonsarbeid der skaden allerede har skjedd er en utfordring. Forskning viser at behandling av omsorgssvikt ikke alltid lykkes (Killèn Heap 1981, sitert i Killèn, 2000, s. 18). Hvis barns grunnleggende behov for trygghet og tilknytning i småbarnsalderen blir forstyrret, er det en krevende jobb å reparere skaden som har skjedd. Behandling er likevel en viktig del av det forebyggende arbeidet. Tidlig forebygging er vesentlig for å fremme en god psykososial utvikling for alle barn og fremtidige generasjoner. Det er gjort funn som viser at barn som opplever ulik type omsorgssvikt, har en tendens til å bringe sine lærte holdninger og ubearbeidede problemer videre til egne barn (Erickson & Egeland, 1996, sitert i Killèn, 2000, s. 18). Det er altså funnet en sammenheng mellom foreldres egen oppvekst og foreldrenes måte å forholde seg til sine barn. Ved å forebygge omsorgssvikt styrker man samtidig sannsynligheten for at det går bra med neste generasjon og deres egne barn.

Tidlig forebygging er bra, men da blir det videre spørsmålet; hvor tidlig i barns liv kan forebygging starte? Som før nevnt blir foreldres omsorgsevne påvirket av egne opplevelser med sine foreldre i oppveksten. Ved å begynne tidlig skapes en god forutsetning allerede for den neste generasjon. I følge studien om *mor-barn samspill* er det mulig å sette inn tiltak allerede i barnets første halvår, ved hjelp av en forenkling av Care-index metoden som er et verktøy for å analysere samspillet mellom omsorgsperson og barn (Killèn, et al., 2006, s.

700). Forslaget her er at personalet ved helsestasjoner kan få opplæring av en slik forenklet modell for å kunne forstå og se behovene som foreldrene og barna kan ha. Dermed kan helsetestasjonen foreslå og oppmuntre foreldrene til å bli med i ulike forebyggende program som ICDP eller COS for å styrke samspillet. Dette kan også være et godt verktøy for alle som jobber med barn og familier, som barnehager, familiesentre og barnevernet. Denne studien innledes med viktigheten av «å identifisere beskyttelsesfaktorer og registrere barn i risikosonen så tidlig som mulig» (Killèn, et al., 2006, s. 694). De ovenfor nevnte tjenestene er sentrale i det forebyggende arbeidet. Helsestasjoner har også en unik mulighet å tilby universelle tiltak til familier så tidlig som under svangerskapet.

6.1.1 Utfordringer

Ved tidlig universell forebygging kommer det også noen utfordringer. Når disse tiltakene breddes ut? Når de utføres tidlig nok? Når de utføres til de som har mest behov for å få litt ekstra støtte i hverdagen, og til de som ikke har større utfordringer enn det som er vanlig? Det ser ut for at det er vanskelig å nå ut til de som helst ville ha trengt det. I følge Christiansen (2015, s. 9) er familier som har en lavere sosioøkonomisk status vanskeligere å rekruttere til foreldreveiledningsprogram. Det er nettopp denne gruppen som kan ha mest behov for lavterskeltilbud som universelle tiltak, ved at de fremdeles er størst representert som mottakere av hjelpetiltak i barnevernet (Christiansen, et al., 2015, ss. 7-8). Samtidig skriver Christiansen (2015, s. 9) at de også får minst ut av foreldreveiledningsprogram, her rettet mot atferdsproblem. De med høyere risiko og flere utfordringer er det vanskeligere å hjelpe og kan dermed trenge mer spesifikke, men differensierte tiltak. Samtidig kan det tenkes at det er lettere å ta imot lavterskel tilbud enn spesifikk behandling. I følge rapporten *Robuste Samliv* trengs det mer kunnskap om gode strategier for å nå ut til ulike målgrupper (Rambøll, 2013, s. 26). Usikkerheten om universelle tiltak når ut bredt nok, understreker dette behovet.

For at universelle tiltak skal bli attraktive må de bli bredt informert om på en positiv og engasjerende måte. Det kan tenkes at vår kultur er blitt preget av den amerikanske «self-made man» kulturen, der alle skal klare seg selv. Ut ifra dette er det et behov for en holdningsendring om at det er bra og positivt å få ekstra støtte. Ingen er perfekte og alle har behov for hjelp innimellom. Økt kunnskap og en endring av forståelse rundt familieproblemer kan føre til at flere ønsker hjelp (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 12). For å nå enda bredere ut bør også de ulike tiltakene være lett tilgjengelig i de ulike kommunene. Foreldreveiledning med ICDP er statlig initiert og staten har dermed ansvaret for å

implementere programmet ved blant annet å gi økonomisk støtte til kommunene og trening av veiledere (Rambøll, 2013, s. 18). Samtidig har kommunene frihet til å velge hvilke program de ønsker å bruke ut i fra behov i området. Jeg tenker det er viktig at slike universelle program som ICDP er lett tilgjengelige og blir tilbudt alle foreldre, spesielt igjennom helsestasjoner og barnehager.

Ved at alle får tilbud om ulike lavterskeltilbud har de også muligheten til å selv velge å ta imot eller ikke. I forskningen om barnevernstiltakene har vi sett en økning av barnevernets mandat til tidligere forebygging (Christiansen, et al., 2015, s. 243). Hjelpetiltakene skal i hovedsak være frivillige. I følge barnevernloven § 4-4 er det likevel en mulighet å pålegge hjelpetiltak dersom det er nødvendig. Det er en diskusjon rundt problematikken «frivillig tvang», der foreldre føler de ikke har noe annet valg enn å ta imot tilbud om tiltak fra barnevernet. Hvor langt kan det offentlige gå for å bestemme og ha innflytelse over hva som foregår i den private familien? Det er viktig at foreldre selv ønsker å ta imot råd og veiledning for at det skal ha noe funksjon. I følge Christiansen et al. er foreldrenes innstilling vesentlig for utfallet av tiltaket (sitert i, Christiansen, et al., 2015, s. 99). Hvis flere universelle tiltak som er evidensbasert blir tilbudt alle foreldre, kan det føre til en innstilling at det er vanlig og bra å få ekstra råd og tips om hvordan en best tar vare på sine barn. Et videre spørsmål er om foreldreveiledningstiltak er gode nok til å fungere tilfredsstillende på et universelt nivå.

6.2 Foreldreveiledning som universell forebyggende tiltak

For å kunne utvikle gode universelle forbyggende tiltak må en ha kunnskap om hva som styrker barns oppvekstvilkår og hva som kan være risiko faktorer. Kvaliteten på foreldreferdighetene ansees som vesentlig for å styrke barns oppvekstvilkår og utvikling (Sherr, et al., 2011, s. 21). Samspill og tilknytning er faktorer som relevant i denne sammenheng. Foreldreferdighetene kan styrkes på disse områdene slik at barn får utvikle sunne forventninger og forståelser av omverdenen, trygghet til å utforske og lære, og muligheten til å forstå seg selv og andre best mulig.

Som allerede vist kan foreldreveiledende tiltak som ICDP og COS brukes som tidlig kompetanseformidling i småbarnsalderen, med fokus på samspill og tilknytning. Det er vist positiv effekt ved både ICDP og COS. I evalueringen om ICDP spesielt, var hovedutvalget på den generelle befolkningen. Det ble gjort funn som tyder på at foreldrenes mestringsfølelser heller minket for de som hadde høyere utdanning (Sherr, et al., 2011, s. 37). En grunn som ble

tatt frem her var at de hadde mindre muligheter for positiv endring enn de med lavere utdanning. En annen grunn kan være at økt bevissthet og innsikt i sine egne foreldreferdigheter, kan ha virket demotiverende. Dette viser igjen til viktigheten av hvordan veiledere i både gruppe setting og individuelt møter det som kommer frem i samtalen om foreldrenes opplevelse og tanker. Når foreldre blir motløs er det viktig å trekke frem det positive og deres ressurser. Jeg tenker at ingen er perfekte og alle har områder som man kan bli bedre på. Foreldrenes opplevelse av nytten er avhengig av kvaliteten på programmet, veileders relasjonsferdigheter, foreldres situasjon og innstilling, og om deres behov blir møtt.

Universelle tiltak som foreldreveiledningsprogram kan være med å avdekke eventuelle behov som det trengs mer spesifikk tiltak på selektert eller indikert nivå (Killèn, 2000, s. 161). Dermed kommer behovet for differensierte tiltak frem. En utfordring med universell forebygging vises i møte med foreldre med sammensatte behov. For de som er i risikozonen, og som allerede har mangel på mestringsfølelse, kan foreldreveiledning øke følelsen av å ikke strekke til (Killèn, 2000). Dermed kan det som i utgangspunktet ikke ser ut til å være noe stort problem gjøre vondt verre. Foreldre kan føle seg motløse og avslutte programmet før det er fullført. Her er det igjen viktig med veileders relasjonsferdigheter og evne til oppmuntring. Det er viktig å da ta foreldrene på alvor, lytte og tilpasse tiltaket etter deres behov. Dette kan bli en lojalitets konflikt for veilederen, ved å enten være tro til programmets manual eller tilpasse programmet ved å ta inn andre element for å møte foreldrenes behov (Christiansen, et al., 2015, s. 159). Å følge evidensbaserte program har vist å ha positive effekter, men samtidig kan foreldrene ønske og ha behov for element fra andre metoder.

Foreldreveiledning med fokus på samspill og tilknytning har ikke alltid positiv effekt, spesielt der det er flere større utfordringer som påvirker disse foreldreferdighetene. Forskningen om samspill mellom mødre og barn viser at mødre på mødre hjem ikke viste en forbedret holdning til sine barn til tross for veiledning (Killèn, et al., 2006, s. 699). Dette argumenterer for viktigheten av tidlig forebygging og innsats for å styrke samspillsferdighetene til foreldre. Samtidig viser dette at disse mødrene har behov for et differensiert tiltak og behandling. I noen tilfeller ser det ut til at livets utfordringer som omsorgssvikt, traumer, lav sosioøkonomisk status og stress, preger folks virkelighetsforståelse og holdninger så dypt at det er svært vanskelig å endre. Å styrke barns oppvekstmiljø tidligst mulig kan forhindre at slike skader skjer.

6.2.1 For ensidig fokus på samspill og tilknytning?

Et universelt program er mest sannsynlig ikke nok for å kunne bidra til endring i slike situasjoner som beskrevet ovenfor. Kari Killèn et al. (2006, s. 53) viser at hvis foreldre selv har umodne arbeidsmodeller vil ikke et universelt kurs som skal forbedre samspillet mellom mor og barn være til nytte. Disse må først endres og jobbes med før foreldrene kan ta imot råd og veiledning om hvordan de kan forbedre samspillet med sitt barn. Howe viser til at foreldreveiledning, i tillegg til å øke foreldres sensitivitet, må hjelpe foreldrene til få innsikt i sine egne arbeidsmodeller og få styrket deres generelle velferd (sitert i Christiansen 2015, s. 96). Hvis det altså viser seg gjennom det universelle tiltaket at foreldrene har underliggende utfordringer og belastninger er det viktig å kunne tilpasse tiltaket, ev henviser videre, for at de skal få noe nytte av programmet.

Som tidligere nevnt er det også en utfordring å rekruttere foreldre til strukturerte foreldreveilednings program. En grunn til dette kan være at program som ICDP og COS har spesifikt fokus som ikke treffer alle foreldres behov (Whittwaker & Cowly, 2012, sitert i Christiansen, et al., 2015, s. 247). I Christiansen et. al (2015) og Christiansen (2015) fremmes det forslag om å kunne sette sammen ulike faktorer fra ulike program som vises å være effektive. Dermed kan universelle tiltak nå bredere ut og øke sannsynligheten for at foreldrene får utbytte av programmet dersom det viser seg at de har spesifikke behov. Ved at ulike tjenester samarbeider kan dette også øke sannsynligheten for at tilbudet når ut til flest mulig. Det er viktig å ikke ha for snevert fokus på at foreldreveiledende kurs om tilknytning og samspill alltid er det rette svaret på familieproblemer. Samtidig ser det ut til at ICDP og COS har positiv forebyggende effekt for den generelle befolkningen. Videre vil jeg ta opp betydningen av tverretatlig samarbeid for å legge til rette for en god og trygg oppvekst for barn.

6.3 Forebyggende barnevern = tverretatlig samarbeid.

Hva kan barnevernet bidra med og hvor er de avhengige av andre? Selv om det vises at barnevernet skal ha større fokus på tidlig forebygging, er hovedtyngden likevel på et selektivt og indikert nivå. Ved at spesifikke foreldreveiledningsprogram som ICDP blir lite brukt innenfor barnevernet, indikerer det at de er mindre relevante for familiene som barnevernet møter (Christiansen, et al., 2015, s. 76). COS er også lite brukt men i noe større grad enn ICDP. En grunn til det kan være at COS kan tilpasses barnevernets målgrupper i større grad.

At tverrfaglig og tverretatlig samarbeid er viktig for å få til et godt forebyggende arbeid rundt barn og unge, kom tydelig frem i litteraturen jeg har lest. Et godt samarbeid gir et helhetlig blikk på barns oppvekstvilkår og øker sannsynligheten for bedre og tidlig hjelp (Glavin & Erdal, 2013). Barnevernet kan ikke, og skal ikke, gjøre alt på egen hånd. Jeg vil her drøfte hvordan ulike tjenester som er involvert i barnas første leveår, kan fungere som forebyggende barnevern på et tidlig stadié.

6.3.1 Familievern, Barnehage, Helsestasjon og Barneverntjeneste

Barnehager og helsestasjoner bruker, og brukes, som universell forebygging i større grad enn barnevernstjenesten. Helsestasjoner er et gratis helsefremmede og forebyggende tilbud til alle gravide og småbarnsfamilier (Rambøll, 2013, s. 31). Alle har rett på barnehageplass fra de er ett år. Barnehagen er dermed blitt en stor del av barnets hverdag og hvor personalet bidrar til å støtte barns utvikling. Det er gjennom helsestasjoner og barnehager ICDP blir mest brukt (Sherr, et al., 2011, s. 5).

Familievern og familiesentre har en unik mulighet til å hjelpe familier som opplever konflikter og kriser, og som kan ha behov for ekstra støtte og veiledning (Barne-, -likestillings- og inkluderingsdepartementet, et al., 2013, s. 3). Familiekontor har fokus på å styrke familien og samlivet mellom foreldrene. Både familiekontor og helsestasjoner kan tilby og henvise til foreldreveilednings program. Et alternativ til dette kan være samlivskurs for førstegangsforeldre. Tidligere var det et større fokus på dette, der alle nybakte foreldre ble tilbudt et slikt kurs (Nordahl, 2013). Noe som både innholdet og tittelen på rapporten *Robuste samliv* indikerer, er at et godt samliv er et godt utgangspunkt for å gi barn gode oppvekstvilkår (Rambøll, 2013). Når foreldrene har det bra med hverandre økes sannsynligheten for at barna har det bra og blir gitt god omsorg.

Disse ulike etatene med de forskjellige tjenestene de tilbyr, kan fungere som et forebyggende barnevern. Alle bidrar på ulikt vis til å styrke og forbedre faktorer som bidrar til en god oppvekst. For at universelle tiltak som foreldreveiledning skal kunne nå bredt ut, trengs det flere inngangsporter (Christiansen, 2015, s. 95). Som nevnt i innledningen står det i barnevernloven at kommunen har det overordnede ansvaret for forebyggende arbeid. Gjertsen (2007, s. 42) foreslår at barnevernstjenesten kan ha det koordinerende ansvaret i dette arbeidet, på grunn av dets kompetanse og ansvar for å tilrettelegge gode oppvekstvilkår for

barn. I tillegg er yrkesgrupper som jordmødre, helsesøstre, barnehageansatte i en god posisjon og har kompetanse til å legge merke til og forstå når foreldre kan ha behov for ekstra hjelp (Killèn, 2000, s. 19). Det trenger ikke å være noe alvorlig galt, men livets vanlige utfordringer, som gjør at foreldre kan trenge ekstra støtte, råd eller veiledning for å kunne ta vare på barna sine på best mulig måte. Kunnskap om tilknytning og samspill blant ulike yrkesgrupper som møter barn og familier, kan bidra til tidlig og bedre forebygging (Killèn, 2000, s. 20). For at den samlede funksjonen til de ulike tjenestene skal fungere som et forebyggende barnevern, må tjenestene være allmente aksepterte og samarbeidet må være godt.

Mange er skeptiske til hjelpeapparatet, spesielt til barnevernet (Christiansen, 2015, s. 95). Ved at det er flere tjenester som det fortsatt er en allment god holdning til, kan de gjøre det lettere for foreldre å ta imot ulike universelle tiltak. For eksempel ved at barnehager og helsestasjoner tilbyr og henviser til for eksempel ICDP og COS.

6.3.2 Stigma knyttet til barnevernstjenesten

Flere foreldre og familier opplever stigma tilknyttet barnevernet. Andre tjenester i hjelpeapparatet som helsestasjoner, kan oppfattes som mindre stigmatiserende fordi de i større grad tilbyr lavterskel tilbud som råd og veiledning (Christiansen, et al., 2015, s. 171). En masteroppgave skriver om foreldreveiledning med ICDP som tidlig intervensjon for foreldre i barselpermisjon (Walbø Johnsgård, 2012). Fordi dette var et samarbeidsprosjekt mellom helsestasjonen og barneverntjenesten, ble det nevnt av foreldre at deltakelsen kunne ha vært større hvis barnevernet ikke var involvert. Samtidig kan det tenkes at det kan utvikles en mer positiv holdning rundt tjenesten ved at de er involvert i universelle program. Dette kan vise folk at barnevernet er noe positivt ved at de ønsker å hjelpe på et tidlig tidspunkt, før ting blir så alvorlig at det vurderes at barn må få nye hjem. Det trengs mer informasjon til andre tjenester og befolkningen generelt om hvordan barnevernet jobber. Dermed kreves det en større åpenhet i fra barnevernet om å kunne uttale seg generelt om det som skjer uten å bryte taushetsplikten (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 14).

Å bygge opp tillit til barneverntjenesten er en krevende jobb som det er viktig å gjøre noe med. I samtale med barnehagelærerstudenter har jeg opplevd at de vet lite om hvordan tjenesten arbeider og dermed økes hindringen for å eventuelt ta kontakt. Ved at de andre etatene får mer informasjon og blir kjent med barnevernets arbeidsmetoder, kan samarbeidet

og tilliten dem imellom økes. Ut i fra barnevernloven § 3-2 er barnevernet pålagt å samarbeide med andre tjenester. En del av dette kan innebære å spre kunnskap om barnevernets arbeidsmetoder (Bunkholdt & Sandbæk, 2008, s. 152). Dette kan gjøres ved at barnevernet møter de ulike profesjonene på de ulike arbeidsplassene der de kan forklare og ta imot spørsmål. Det er også viktig at de ulike tjenestene vet at de kan ta kontakt med hverandre for å få råd om en sak ved å anonymisere den (Gjertesen, 2007, s. 44). Dette gjelder også bekymringer som anonymt kan drøftes med barnevernet for å få råd der man er usikker. Det er ikke farlig å ta kontakt med barneverntjenesten.

Gode samarbeidsopplevelser med barnevernet kan være med å øke tilliten til dem. Barnehager blir ofte brukt som et kompenserende tiltak for foreldre som har behov for avlastning. Gjertsen (2007, s. 43) skriver om barnehager som opplever å få lite eller ingen informasjon som igjen fører til opplevelsen av å føle seg mistrodd. Ved at barnehagen får lite informasjon kan dette gi et inntrykk av at barnevernet ikke stoler på kompetansen de ansatte har. Dermed er det viktig at personalet får tilstrekkelig og tilpasset informasjon om grunner og forhold rundt tiltaket slik at de kan møte barnet og foreldrene på best mulig måte. Dette må selvsagt skje med samtykke av foreldrene (Gjertesen, 2007, s. 44). Hensikten er at alle skal få det beste ut av tiltaket og samarbeidet. Ved at etatene har økt tillit til barnevernet kan det smitte over på foreldre som blir berørt av hjelpeapparatet. Litt etter litt kan stigmaet og mistilliten minke.

6.3.3 utfordringer ved tverretatlig samarbeid

Tverretatlig samarbeid er utfordrende og krever mye ressurser. I følge Rambøll sin rapport *Robuste samliv* (2013, s. 5) er det viktig å styrke samarbeidet mellom de ulike tjenestene som jobber med barn og familier og bør derfor ha et politisk fokus. Her vil jeg kort trekke frem noen faktorer som kan skape utfordringer og som bør være på plass for å få til et godt samarbeid.

Som skrevet over trenger de ulike etatene mer informasjon om hverandre; hvordan arbeidet fungerer og på hvilke områder de har kompetanse. Økt kunnskap kan føre til økt tillit til hverandres kompetanse og dette kan være med å utfylle hverandre (Glavin & Erdal, 2013, s. 23). Glavin & Erdal skriver også om at det er viktig å respektere hverandres synspunkter og samtidig være trygg på sitt eget faglige ståsted. Dette kan igjen føre til økt vilje til samarbeid, når en ser de positive gevinstene for arbeidet og familiene som en jobber med.

Å ha nok ressurser er også en nøkkel til å få til et fungerende samarbeid mellom flere etater og kan øke velviljen for slike arbeidsmetoder. Samarbeid kan fort ta tid og kan være krevende å gjennomføre, dersom det er mye å gjøre på eget område (Glavin & Erdal, 2013, s. 43). Tid og økonomi til å ha flere ansatte er ikke bare positivt for samarbeid, men også for de ulike brukerne. Det er viktig at alle etatene som er involvert har brukeren i sentrum. Videre trengs det også god ledelse og organisatoriske retningslinjer for at det skal fungere (Glavin & Erdal, 2013). Taushetsplikt kan for eksempel bli problematisk ved et samarbeid. Det er et ønske om å beskytte sine brukere og samtidig kunne få hjelp i fra andre fagfelt. Som sett på over trengs det samtykke fra foreldrene for at barnevernet kan gi ut informasjon, men da også bare det som er strengt tatt nødvendig. Barnevernloven § 6-7, 3. ledd stadfester at taushetsplikten ikke skal være til hinder for at tjenesten skal kunne utføre sine oppgaver på best mulig måte. Forvaltningsloven (1967) § 13 b nr. 5 gir også muligheten for ulike forvaltningsorgan til å dele opplysninger med andre organ for å kunne fremme sine oppgaver. Det beste er likevel å ha foreldrenes samtykke om at informasjon blir delt for å ivareta tillit mellom dem og deres saksbehandler.

Samarbeidet kan organiseres forskjellig og dermed ser det ulikt ut ifra kommune til kommune. I følge Galvin & Erdal (2013, s. 41) har noen ansatt egne koordinatører for det tverrfaglige samarbeidet. Noen har sammensetning av ulike fagprofesjoner i team for å håndtere ulike problemstillinger (Glavin & Erdal, 2013, s. 23). Det er opp til den enkelte kommune å finne gode løsninger. Det er derimot ingen tvil om at et godt samarbeid styrker oppvekstvilkårene til barn og unge, men at det også er et utfordrende felt som fortsatt trengs forbedring.

7.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg belyst problemstillingen om hvordan omsorgssvikt kan forebygges tidligst mulig slik at barn kan få en god og trygg oppvekst med å fokus på foreldreveiledningstiltak på universelt nivå. Tidlig forebygging kan minske risiko og problemutvikling på sikt. Foreldreveiledningsprogram som ICDP og COS ser ut til å bidra til positive endringer hos familier. Ved å styrke foreldrenes ferdigheter styrkes også den neste generasjonen. Igjennom universell forebygging kan også problemområder avdekkes som kan trenge tilpassede tiltak eller behandling for at det generelle programmet skal kunne ha effekt. Hvis ikke programmet blir tilpasset behovene kan det heller få en negativ effekt. En annen

utfordring er om foreldreveiledningsprogrammene når vidt nok ut og om de treffer de som kan ha mest behov.

En konklusjon er at i det forebyggende arbeidet i familier trengs det helhetlig forståelse, fordi ulike utfordringer henger sammen. Familier og foreldre som har utfordringer med å oppdra sine barn kan også ha sammensatte problemer som påvirker foreldreferdighetene. Disse kan ikke bli sett bort i fra, men jobbes med. Helhetlig tanke og differensierte tiltak er dermed vesentlig.

For at barnevernet skal kunne bli mer involvert i universell forebygging trengs det et godt tverretatlig samarbeid. Barnevernets hovedfokus bør være på barn i risiko, fordi det er en av få etater som har den spesifikke kompetansen på det området. Samtidig er denne kompetansen nyttig innenfor universell forebygging. Involvering på dette område kan være med å minske frykten og stigmaet som er tilknyttet barnevernstjenesten. Et tverrfaglig og tverretatlig samarbeid gir enda bedre helhetstenking ved det forebyggende arbeidet rundt barn og deres familier. Jeg synes det er positivt at barnevernet har økt fokus på å kunne sette i gang tiltak tidligere enn før, men at det universelle forebyggende arbeidet generelt kan forbedres i samarbeid med flere etater.

8.0 Litteraturliste

- Barne- og familiedepartementet. (2005). *Barnevernet og det forebyggende arbeidet for barn og unge og deres familier (Rundskriv Q-25/2005)*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0003/ddd/pdfv/258676-rundskriv_q-252005.pdf
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, kommunal- og regionaldepartementet, arbeidsdepartementet, helse- og omsorgsdepartementet, justis- og beredskapsdepartementet, kunnskapsdepartementet. (2013). *Forebyggende innsats for barn og unge (rundskriv Q-16/2013)*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv_q16_2013.pdf
- Barnekonvensjonen. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. November 1989. Hentet fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=bvl>
- Bunkholdt, V., & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernsarbeid* (5.. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet: En kunnskapsstatus*. Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra http://www.buudir.no/global/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Skaale Havnen, K., Aarland, K., & Backe Hansen, E. (2015). *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest). Hentet fra http://www.buudir.no/global/Forskningkunnskap_om_barnevernets_hjelpetiltak_Christiansen_mfl.pdf
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>
- Gjertesen, P.-Å. (Red.). (2007). *Forebyggende barnevern: Samarbeid for barnets beste*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Glavin, K., & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis: Til beste for barn og unge i kommune-Norge* (3. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Håkonsen, K. M. (2009). *Innføring i psykologi* (4. utg.). Oslo: Gyldendal.

- Killèn, K. (2000). *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er allers ansvar*. (3.. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Killèn, K., Klette, T., & Arnevik, E. (2006). Tidlig mor-barn-samspill i norske familier. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 43(7), ss. 694-701. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=254454&a=3
- Nordahl, M. (2013, November 6). Babyen sliter på norske parforhold. Hentet fra <http://forskning.no/barn-og-ungdom-samliv/2013/11/babyen-sliter-pa-norske-parforhold>
- NOU 1982:26. (1982). *Barnemishandling og omsorgssvikt*. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/4f5f67a1d30c7298bda2381b889952a1.nbdigital?lang=no#9>
- Rambøll. (2013). *Robuste samliv: Forskningsoppdrag om kunnskapsstatus og evalueringsverktøy av foreldrestøttende tiltak i Norden*. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Documents/NFR/helsestasjon-skolehelsetjenesten/rapport-forskningsoppdrag-om-foreldrestottende-tiltak-i-norden.pdf>
- Rambøll. (u.å.). *Om oss*. Hentet fra <http://www.ramboll.no/about%20us>
- Sherr, L., Clucas, C., Tetschner, S. v., Hundeide, K., & Solheim Skar, A.-M. (2013). Evaluation of the International Child Development Programme (ICDP) as a community-wide parenting programme. Taylor & Francis. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17405629.2013.793597>
- Sherr, L., Skar, A.-M. S., Clucas, C., von Tetzchner, S., & Hundeide, K. (2011). *Evaluation of the Parental guidance program based on the international child development program*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2011/foreldreveiledning1.pdf?id=2267464>
- Solheim Skar, A.-M., Tetzchner, S. v., Clucas, C., & Sherr, L. (2014). *The long-term effectiveness of the international child development programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme*. Taylor & Francis. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17405629.2014.950219>
- Walbø Johnsgård, I. -M. (2012). *Foreldreveiledning med International Child Development Programme (ICDP) for foreldre i barselspermisjon: En del av Prosjekt Tidlig Intervensjon 2008-2012 i Øyer kommune*. (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Lillehammer). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/145145/Masteroppgave%20Helse-%20og%20sosialfaglig%20arbeid%20med%20barn%20og%20unge%20Inger-Marie%20Walb%C3%B8%20Johnsg%C3%A5rd%20V%C3%A5r%202012.PDF?sequence=1>

Zachrisson, H. D. (2012). Tilknytning og psykisk helse hos sped- og småbarn. I V. Moe, K. Slinning, & M. B. Hansen (Red.), *Håndbok i sped og småbarns psykiske helse* (ss. 285-298). Oslo: Gyldendal .